

Большакова Ольга Віталіївна – здобувач кафедри філософії та соціології ПНПУ ім. К. Д. Ушинського.

ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ ЯК ФОРМА СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ : СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Правова свідомість вивчається в рамках різних наукових дисциплін, відповідно в різних, ракурсах, під різними точками зору. Правознавці досліджують його найчастіше як сукупність уявлень, які мотивують правомірну (або протиправну) поведінку, як систему поглядів, які виступають джерелом для законотворчого процесу, що входять до діяльності по реалізації законодавства, застосуванню і дотриманню права. Психологи убачають в правосвідомості особливе формоутворення психіки, вміст якого віддзеркалює сприйманий людьми світ права і регулює їх вчинки в цьому світі. Культурологів вона (правова свідомість) цікавить як одна з помітних і виразних проявів соціальної культури суспільства. У істориків вона з'являється перш за все в подібні історично розвинутого феномену. Зрозуміло, що кожна з наукових дисциплін, що обирають правосвідомість об'єктом своєї уваги, розробляє відповідний круг проблем, при цьому вони використовують належні їй теоретичному профілю прийоми і засоби опису правосвідомості, методи його аналізу і пояснення. Соціально-філософський підхід до правосвідомості, в рамках якої воно трактується як певна форма суспільної свідомості, має свою специфіку. Звичайно він використовує результати спеціальних наукових досліджень, однак тут авансцену займають питання, які в принципі знаходяться поза компетенцією спеціальних дисциплін. Вони стосуються співвідношення суспільного буття і правосвідомості, обставин породження (виробництва) правосвідомості, її смислового ядра, структури і рівнів, її зв'язків з іншими формами суспільної свідомості, вплив на суспільну практику. Це коло питань і належить тут розглянути.

Як правило, правова свідомість визначається як система правових уявлень, почуттів, переконань, емоцій, ідей, поглядів, оцінок та інших проявів, що виражають суб'єктивне ставлення особи, соціальної групи, суспільства загалом як до особи, діючого права, існуючої юридичної практики, правового статусу особи, інших правових явищ, так і до бажаного права та інших бажаних правових змін. Як і всяка інша форма суспільної свідомості правова свідомість структурно складається з соціально-психологічної і теоретико-ідеологічної сторін, рівнів. На соціально-психологічному рівні правосвідомість виступає як сукупність відчуттів, навиків, звичок і уявлень, що дозволяють людині орієнтуватися в правових нормах і відповідно регулювати свої відносини з іншими фізичними і юридичними особами, державою і її інститутами, виражати відчуття схвалення або засудження існуючих юридичних норм, правових відносин і установ. Причому ці відчуття і думки можуть бути пов'язані як з об'єктивним віддзеркаленням статусу особи, і зокрема його свободи або несвободи, так і з суб'єктивним.

Інший рівень правової свідомості, правова ідеологія виступає як теоретичне знання, що виражає правові погляди і інтереси великих соціальних груп, прихильників або противників існуючої державної влади.

На сьогодні формування правосвідомості в Україні відбувається у гострій боротьбі нового правового мислення зі старим, що породжує складну ідеологічну та політико-правову проблему, яка потребує нових підходів у формуванні мети, завдань правової соціалізації особи та пошуку нових засобів і способів її реалізації. Формування правосвідомості як позитивного результату правової соціалізації особи і подолання пануючого правового нігілізму повинно стати одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Таким чином, правова свідомість - один з різновидів суспільної свідомості і в цілому виступає як відображення об'єктивних потреб розвитку суспільного буття. У цьому полягає найважливіша методологічна передумова аналізу будь-яких аспектів правової свідомості.

Правова свідомість представляє собою сукупність правових ідей і відповідних їм психологічних форм, що віддзеркалюють суспільне буття крізь призму суспільних відносин і що утілюються в нормах права, що виступають як практична сторона правової свідомості, правових теоріях, правових уявлень буденного порядку, а також в групових і індивідуальних правових поглядах. Правова свідомість – це певна підсистема в єдиній системі соціального відображення, в якій діють загальні закономірності функціонування духовної сфери життя суспільства

Бондар Л.В. – пошукач кафедри філософії та соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського».

КРЕАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЩАСТЯ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ

Окреслюючи завдання соціокультурного розвитку суспільства та його громадянської і політичної консолідації, філософія щастя є методологічним інструментом творення, корекції та самоздійснення індивідуального в надрах всезагального, соціального; розкриває потенційні можливості одухотвореної, внутрішньо визначеної і водночас цілеспрямованої життєдіяльності особистості та спрямовує її на реалізацію насущних запитів буття. Феномен щастя лежить в екзистенційній буттєвості людини, глибинних пластах ментально-індивідуального «Я».

Проте, поняття «бути щасливим» має сенс не тільки в онтологічній спрямованості екзистенції людини. Воно актуальне і в тому випадку, коли поставити запитання «як стати щасливим» – в даному випадку воно набуває праксеологічно-креативного змісту. Даний підхід передбачає активний пошук, діяльність, устремління в креативному просторі філософської рефлексії, хоча і він однозначно і повністю не може дати відповідь на це питання. Адже поняття «абсолютного щастя» не може бути, так як людина, її діяльність і внутрішній духовний світ не можуть бути абсолютними чинниками його формування.

Особистість, як морально самокерована система і результат свідомого вибору власного образу, як вища інстанція людської самості є носієм творчих потенцій, екзистенційною «нульвимірною точкою», через яку об'єктивується щастя. Рух, дія, діяльність, активність, праксис, устремління, бажання, мотиви і т.д. за допомогою набутого досвіду актуалізує «творчість як процес» і «творчість як результат» діяльності.

Вагомий той факт, що саме в діяльності і через діяльність філософія щастя особистості персоніфікується шляхом опредметнення та розпредметнення загальнокультурних цінностей щодо себе, а також щодо інших людей. Адже, особистість є «соціальним транслятором» цінностей, вона є носієм творчого начала, а для цього необхідно бути самодостатнім, усвідомлювати свою цінність з-поміж інших людей, а також ідентифікувати своє «Я» щодо себе самого. К. Ясперс вважав, що в питаннях про буття людини не можна дати однозначної відповіді, адже «людина завжди більше за те, що вона знає про себе... Існування людини – не кругообіг, що просто повторюється в поколіннях, і не ясне існування, що відкриває себе» [1, с. 378]. Тому, особистість є «живою активністю самотворчості, комунікації і єдності з іншими особистостями, котра реалізується і пізнається в дії; ...людина приречена постійно «прориватись» через пасивність... і від активності залежить продовження руху до незнайомої мети» [2, с.462].

Необхідно відмітити, що одним із чинників досягнення щастя є праця. Ми погоджуємось, що «щастя дається зовсім даремно тому, хто ставить для себе якусь мету і досягає її після великої праці» [3, с.306]. Звідси, напрошується висновок, що неможливо навчити, а потрібно навчатись бути щасливим. Найголовніший постулат у соціально-філософському концепті щастя – для щастя людину потрібно навчати бути щасливою, важливо показувати їй ті шляхи, на основі яких воно можливе, які пріоритети потрібно ставити в житті, щоб досягти його. К.Д.Ушинський зазначав з даного приводу, що «саме виховання, якщо воно бажає щастя людині, повинно виховувати її не для щастя, а готувати до праці життя» [4, с.348]. Як ми уже вказували, підготовка до «праці життя» повинна починатися з перших її років, тобто, працюючи, дитина повинна жити, а живучи – поєднувати своє життя із працею. Дане питання досить ґрунтовно було розкрито у працях вітчизняних педагогів (Г.Вашенко, А.Макаренко, С.Русова, В.Сухомлинський, К.Ушинський) і науковців (М.Булатов, П.Загороднюк, В.Зубов, Н.Кавалерова, І.Огородник, Є.Осичнюк, В.Табачник та ін.).

Творча праця тісно поєднана із задоволенням і щастям, адже приносить людині насолоду, радість одухотворення. Як писав Р. Роллан: «усі радощі життя – у творчості. Творити – означає вбивати смерть» [цит за 5, с.19]. Творча праця має й лікувальний ефект – знищує депресію і нудьгу, повертає віру в свої сили і в життя, тобто є дієвим корекційно-виховним стимулом, що довели в своїх дослідженнях (Т.Зінкевич-Євстигнеєва, О.Романюк та ін.). Творча праця над собою переростає в процес самовиховання – коли активізуються внутрішні фізичні, розумові та духовні сили; коли у внутрішній боротьбі між «не хочу» і «потрібно», між «не можу» і «повинен» людина перемагає себе – це найбільше щастя для людини і тих, хто її оточує. Виробити звичку, яка б переросла в потребу – початковий алгоритм і освітньої, і соціальної практики, який є дуже важливий і універсальний як для